

MANEVİYÂT İLE EYSENCK'İN KİŞİLİK BOYUTLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ: İNGİLİZ YETİŞKİNLER ÜZERİNE BİR UYGULAMA¹

John MALTBY & Liza DAY²

Çev. Mustafa KOÇ

Dr., Edinburg Üniversitesi, Teoloji Fakültesi Misafir Öğretim Üyesi

mustafakoc99@yahoo.com.tr

Özet

Bu ampirik araştırmada, İngiliz yetişkin denekler üzerinde maneviyât ile kişilik arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Bu çalışmada analiz edilen maneviyât olgusu, kendi içerisinde '(i) dışsal / ritüel, (ii) içsel / akıcı, (iii) varoluşsal / düşünceli ve (iv) alçak gönüllülük / kişisel yöneliş' olmak üzere toplam dört boyutta ele alınırken; kişilik olgusu ise, '(i) psikotiklik, (ii) nevroitiklik ve (iii) dışadönüklük' olmak üzere toplam üç boyutta analiz edilmiştir. Sözü edilen bu psikolojik olguları psikometrik açıdan değerlendirebilmek

---

¹ Bu çalışma, John Maltby & Liza Day'in "The Relationship Between Spirituality and Eysenck's Personality Dimensions: A Replication Among English Adults" başlıklı makalelerinin tercümesidir. {Kaynak: John Maltby & Liza Day, "The Relationship Between Spirituality and Eysenck's Personality Dimensions: A Replication Among English Adults", The Journal of Genetic Psychology, 2001, C. 162, S. 1, s. 119-122}

Not-1: Çeviren tarafından, metnin daha iyi anlaşılabilmesi için makaleye ana ve ara başlıklar eklenerek numaralandırılmış ve dipnot verilerek metinde geçen teknik kavramların kısa açıklamaları yapılmıştır. Ayrıca, makalenin orijinal metnine, Türkçe ve İngilizce özet de eklenmiştir.

Not-2: Bu makale çevirisinde, teknik açıdan kavram kargaşasına yol açmamak ve ilgili kavramların içeriklerine ilişkin birlikteliği sağlamak amacıyla, kullanılan psikolojik kavramların İngilizce orijinallerinin Türkçe karşılıkları/çevirileri için Türk Psikologlar Derneği'nin yayınladığı 'Psikoloji Terimleri Sözlüğü' referans alınmıştır. { Kaynak: Ayvaşık, H. Belgin ve ark., Psikoloji Terimleri Sözlüğü, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara-2000 }

² John Maltby & Liza Day, School of Social Science and Law, Sheffield Hallam University, United Kingdom; Ayrıca, John Maltby ile yazışma adresi şudur: School of Social Science and Law, Sheffield Hallam University, Collegiate Crescent Campus, Sheffield, S10 2BP, United Kingdom.

amacıyla da, ölçme aracı olarak 'Manevî Bağlılık ve İnançlar Ölçeği' ile 'Düzeltilmiş Eysenck Kişilik Envanteri'nin Kısaltılmış Formu' kullanılmıştır. 179 yetişkin denekten oluşan örneklem grubundan elde edilen veriler, Pearson Moment Korelasyon Analizi Tekniği kullanılarak istatistiksel değerlendirmeye alınmıştır. Sonuç olarak bu çalışmadan ortaya çıkan bulgular, Eysenck'in diğer kişilik boyutlarına göre özellikle dışadönüklük boyutunun, manevî bağlılık ve inançlara daha fazla dayanak oluşturduğu önerisini desteklemektedir.

Anahtar kelimeler: Eysenck'in Kişilik Teorisi, Maneviyât, Gözden Geçirilmiş Eysenck Kişilik Envanteri, Manevî Bağlılık ve İnançlar Ölçeği.

THE RELATIONSHIP BETWEEN SPIRITUALITY AND EYSENCK'S PERSONALITY DIMENSIONS: A REPLICATION AMONG ENGLISH ADULTS

Abstract:

The relationships between spirituality and personality on English adults have been researched in this empirical study. While on one hand, considering the operated spirituality phenomenon into four dimension, including '(i) external / ritual, (ii) internal / fluid, (iii) existential / meditative and (iv) humility / personal application'; on the other hand, personality phenomenon have been analyzed into three dimension, including '(i) psychoticism, (ii) neuroticism and (iii) extraversion'. In aiming to evaluate this mentioned psychological phenomenon with psychometric perspective, 'Spiritual Involvement and Beliefs Scale' and 'The Abbreviated Form of Revised Eysenck Personality Questionnaire' as the main measure tools have been used. At this respect, a statistical technique, "Pearson's Product Moment Correlation Coefficient" have been applied on data obtaining from sample group, consisting of 179 adults. As a result, it is observed that the finding of this study supports the suggestion that especially "extraversion"

dimension rather than Eysenck's other personality dimensions underpins spiritual involvement and beliefs.

Keywords: Eysenck's Personality Theory, Spirituality, Revised Eysenck Personality Questionnaire, Spiritual Involvement and Beliefs Scale.

Giriş

Eysenck'in³ kişilik⁴ teorisi (Eysenck & Eysenck, 1985) içerisinde, yalnızlık, sıkıcılık, zulüm etme ve insanlık dışı özellikleri kapsayan (i) 'psikotiklik';⁵ kaygılı, endişeli ve dengesiz özellikleri içeren (ii) 'nevrotiklik'⁶ ile sosyal olma, heyecan arama, endişesiz olma ve iyimser olma özelliklerini kapsayan 'dışadönüklük'⁷ olmak üzere üç temel kişilik boyutu yer almaktadır. Araştırmacılar, bu model içerisinde yer alan dinsel ve manevî⁸ inançları bulmak için bazı çalışmalar yapmışlardır.

Konuyla ilgili yapılan çoğu araştırmada, düşük düzeydeki psikotiklik değerlerinin, dinsel tutum ölçekleri, dinsel yönelim ölçekleri ve dinsel davranış sıklığı ölçekleri gibi bazı dindarlık ölçeklerine dayanak oluşturduğu ortaya

---

³ Eysenck, Hans J. (1916-1997): Britanyalı bir psikolog olan Eysenck, Almanya'nın Berlin kentinde her iki eşin de sahne oyuncusu olduğu bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Anne-babasının, kendisi iki yaşındayken boşanması sonucunda büyük annesi tarafından yetiştirilen Eysenck, Nazi iktidarı döneminde aktif bir Yahudi sempatisi olarak 18 yaşında bu ülkeden ayrılmış ve geldiği İngiltere'deki Londra Üniversitesi'nde psikoloji eğitimi almıştır. Bunun ardından Eysenck, 1955-1983 yılları arasında Londra Üniversitesi'nde psikoloji profesörü olarak görev yapmıştır. Araştırmalarının büyük çoğunluğu, insan ilişkilerindeki ve zekasındaki normal farklılıklara ilişkin psikometrik çalışmalardan oluşan Eysenck, yeterli ampirik veri olmaksızın ortaya atılan tezlere karşı da açıkça tavır almıştır. Ayrıca kişilik konusundaki faktör analizi çalışmalarına, sosyal tutumların analizine ve davranışçı terapinin gelişmesine çok önemli katkılar sağlayan Eysenck, öğrenilmiş alışkanlıkların çok önemli olduğuna inanan bir davranış ekolü mensubu olmasına rağmen özellikle bireyler arasındaki zeka ve kişilik gibi ruhsal farklılıkların belirlenmesinde genetik faktörlerin önemli bir etken olduğunu vurgulamıştır. Oldukça üretken bir yazar olarak yayınladığı çok sayıda eserleri arasında birkaçı ise şunlardır: *The Biological Basis of Personality* (1967); *Psychology is About People* (1972), *Psychoticism as a Dimension of Personality* (1976); *Crime and Personality* (1964). (Budak, Selçuk, Psikoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara-2000, s. 288).

⁴ Kişilik / Personality: Bireyi başkalarından ayıran bilişsel, duygusal ve davranışsal özelliklerin tümüdür. Zaman zaman mizaç ve karakter kavramlarıyla eşanlamlı kullanılan kişilik, bireyi diğer bireylerden ayıran öznel tutum ve davranışlarını kapsar. (Erkuş, Adnan, Psikoloji Terimleri Sözlüğü, Doruk Yayınları, Ankara-(tarihsiz), s. 148-150)

⁵ Psikotiklik / Psychoticism: Eysenck'in kendine özgü ortaya koymuş olduğu kişilik teorisinde, (i) normal, (ii) şizofrenik ve (iii) manik-depresif olmak üzere üç farklı kişilik tipini birbirinden ayırt etmek için geliştirdiği bir kişilik alt boyutudur. (Budak, Psikoloji Sözlüğü, s. 626).

⁶ Nevrotiklik / Neuroticism: Eysenck'in kendine özgü ortaya koymuş olduğu kişilik teorisinde, (i) temelsiz kaygı, (ii) gerilim ve (iii) duygusal dengesizliklerle tanımladığı bir kişilik alt boyutudur. (krş. Budak, a.g.e., s. 535).

⁷ Dışadönüklük / Extraversion: Eysenck'in kendine özgü ortaya koymuş olduğu kişilik teorisinde, dikkatin ve enerjinin iç dünyadan ve benlikten çok büyük ölçüde dış dünyaya yönlendirilmesiyle tanımlanan bir kişilik alt boyutudur. (krş. Budak, a.g.e., s. 207-208).

⁸ Bu metin içerisinde { spiritual=manevî; spirituality=maneviyât } olarak çevrilmiştir.

çıkarılmıştır (Francis, 1993; Francis & Wilcox, 1994; Lewis & Maltby, 1995, 1996; Maltby, 1997, 1999a, 1999b; Maltby, Talley, Cooper & Leslie, 1995; Smith, 1996). Bu araştırma alanıyla ilgili daha önce yapılan değerlendirmede Maltby ve Day (2001), İngiliz üniversite öğrencileri üzerinde, maneviyatın dört yönü (Hatch, Bury, Naberhaus & Hellmich, 1998) ile Eysenck'in kişilik ölçeği arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Sözü edilen bu çalışmada Maltby ve Day, kadınlar arasında büyük bir güce olan inancı (dışsal/ritüel), içsel inançları ve olgunlaşmayı (içsel/akıcı), varoluşsal konularla ilgili endişe duyma (varoluşsal/düşünceli) ile alçak gönüllülük ve kişisel yönelişi (alçak gönüllülük ve kişisel yöneliş) yansıtan maneviyât boyutlarının olduğunu saptamışlardır. Konuyla ilgili elde edilen tüm bu veriler, Eysenck'in kişilik teorisinde yer alan dışadönüklük boyutu ile anlamlı bir pozitif ilişkiye sahiptir. Bunun yanı sıra, aynı araştırmacılar çalışmalarında, erkekler arasında da büyük bir güce olan inancı, içsel inançlar ve olgunlaşma ile varoluşsal konularla ilgili endişe duymayı kapsayan maneviyâtın sözü edilen bu yönlerini yansıttığını belirterek; bunların dışadönüklük ile anlamlı bir pozitif ilişkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Maltby ve Day, konuyla ilgilenen araştırmacıların, yeni deneyimlerin arayışı içerisinde, endişesiz ve iyimser bir çevre kurmaya çalışırken kendilerinin inanç gelişimi bağlamında, daha açık ve yansıtıcı diyalog içerisinde çekici bir biçimde maneviyâta sahip bireyleri gözleme eğiliminde oldukları sonucuna varmışlardır (Thoresen, 1999; Wulff, 1997). Bu yorumu yaparken Maltby ve Day, Eysenck'in diğer kişilik boyutlarıyla ilişkili olan kişilik özellikleri yerine; uyarım arama,⁹ iyimserlik ve endişesiz davranışlar gibi dışadönük kişilik özelliklerini yansıtmaması beklenilebilecek maneviyâti kanıtlamışlardır. Ancak Maltby ve Day'ın -daha önceki araştırmalarından elde edilen- bulgularının genellenebilirliği, lisans öğrencilerinden oluşan örnekleme¹⁰ sınırlıdır. Elinizde olan şu anki bu çalışmada biz, öğrenci olmayan evrenden¹¹ seçilen yetişkinler arasındaki maneviyât ile Eysenck'in kişilik boyutları arasındaki ilişkiyi incelemeye çalıştık.

a. Yöntem

a.a. Örneklem

Bu çalışmadaki ankete, 18-56 yaş arasında yer alan 179 yetişkin (84 erkek, 95 kadın) denek katılmıştır (yaş ortalaması=38.22, SD=4.4). Öte yandan araştırmanın örnekleme ise, İngiltere'nin Güney Yorkshire bölgesinde bulunan çeşitli işyerleri ve topluluk grupları ile kilise gruplarından seçilmiştir. Sosyo-

⁹ Uyarım Arama / Sensation-Seeking: Bireyin yeni arayışların peşinden gitme, yeni heyecanlar arama, kısacası yeni uyarıcılar arama eğilimini ifade eder. (Budak, Psikoloji Sözlüğü, s. 235).

¹⁰ Örneklem / Sample: Ampirik araştırmalarda, operasyona esas olmak üzere bir evrenin tüm özelliklerini yansıttığı kabul edilen alt gruptur. (Köklü, Nilgün, Sosyal Bilimler İçin Açıklamalı İstatistik Terimleri Sözlüğü, Nobel Yayınları, Ankara-2002, s. 106)

¹¹ Evren / Population : İçinden örneklemin seçildiği, bazı genel gözlenebilir özelliğe sahip olduğu kabul edilen deneklerin toplandığı gruptur. (Köklü, İstatistik Terimleri Sözlüğü, s. 45-46)

demografik olarak deneklerden 63 kişi evli, 90 kişi bekâr, 26 kişi ise boşanmış veya eşinden ayrı yaşamaktadır. Yine bu deneklerden 133 kişi herhangi bir işte çalışan, 33 kişi işsiz ve 13 kişi de ev kadını veya ev işlerini yapan erkektir. Ayrıca örneklemden 57 kişi üniversite mezunu, 22 kişi herhangi bir kolejde bir yıl okumuş, 34 kişi 'A' derecesi veya eş değer bir eğitim düzeyine sahip, 55 kişi 'O' derecesi veya eş değer bir eğitim düzeyine sahip, 11 kişi de herhangi bir konuda yeterlik sahibi olmadan okulu bırakmıştır.

a.b. Veri Toplama Araçları

Ölçme aracı olarak katılımcılar, Manevî Bağlılık ve İnançlar Ölçeği / Spiritual Involvement and Beliefs Scale (Hatch ve ark., 1998) ile Düzeltilmiş Eysenck Kişilik Envanteri / Revised Eysenck Personality Questionnaire'nin¹² kısaltılmış formunu cevaplamışlardır (Francis, Brown & Philipchalk, 1992). Bu çalışmada kullanılan Düzeltilmiş Eysenck Kişilik Envanteri'nin kısaltılmış formu, Eysenck'in kişilik boyutlarını ölçme konusunda oldukça kullanışlı bir ölçektir. Öte yandan Manevî Bağlılık ve İnançlar Ölçeği ise, dört alt ölçeği kapsayan yeni bir ölçektir. Söz konusu bu alt ölçekler de; [a] Dışsal/Ritüel (büyük bir güce olan inancı yansıtan 13 madde); [b] İçsel/Akıcı (içsel inançları ve olgunlaşmayı yansıtan 11 madde); [c] Varoluşsal/Düşünceli (varoluşsal konulara yönelik tutumları yansıtan 7 madde) ile [d] Alçak gönüllülük/Kişisel yöneliş (alçak gönüllülük ve manevî prensiplere yönelişi yansıtan 4 madde)'den oluşmaktadır. Konuyla ilgili yapılan istatistiksel analizlerinde ise, Manevî Bağlılık ve İnançlar Ölçeği'nin üç alt boyutunun iç güvenilirlik¹³ değerlerinin oldukça tatmin edici olduğu saptanmıştır (Dışsal/Ritüel, $\alpha = 0.98$; İçsel/Akıcı, $\alpha = 0.74$; Varoluşsal/Düşünceli, $\alpha = 0.70$). Fakat, Alçak gönüllülük/Kişisel Yöneliş alt ölçeğinin, iç güvenilirlik açısından diğerlerine göre daha düşük düzeyde olduğu görülmüştür ($\alpha = 0.51$; Hatch ve ark., 1998).

b. İşlem

Bu araştırma kapsamında Pearson Moment Korelasyon Analizi Tekniği kullanılarak, Manevî Bağlılık ve İnançlar Ölçeği ile Düzeltilmiş Eysenck Kişilik Envanteri'nin kısaltılmış formu arasındaki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı¹⁴ (iki yönlü) erkek ve kadınlar için ayrı ayrı hesaplanmıştır.

¹² Eysenck Kişilik Envanteri / Eysenck Personality Inventory – EPI: Psikolog Hans Eysenck tarafından kişiliğin çeşitli boyutlarını belirlemek amacıyla geliştirilen bir kişilik ölçeğidir. Özellikle psikiyatrik teşhis amacıyla kullanılan bu ölçek, Eysenck'in (a) dışadönüklük-içedönüklük, (b) nevroitiklik-normallik ve (c) psikotiklik olarak adlandırılan üç temel boyutlu kişilik teorisine dayanmaktadır. (Budak, Psikoloji Sözlüğü, s. 288).

¹³ Güvenirlik / Reliability: Bir ölçme aracının istatistiksel olarak ölçme sonuçlarındaki kararlılık derecesidir. Aynı ölçme aracının, aynı deneklere iki kez uygulanması durumunda, bu iki ölçme sonuçlarının tutarlılığı, o ölçeğin güvenilirliğini gösterir. (Köklü, İstatistik Terimleri Sözlüğü, s. 59)

¹⁴ Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı / Pearson's Product Moment Correlation Coefficient: Aralık ya da oranlı ölçek düzeyinde ölçülen iki sürekli değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi hesaplamak üzere kullanılır. Bu tekniğin kullanılabilmesi, değişkenlerin normal dağılımını

Buna göre, erkek ve kadınlar için Manevî Bağlılık ve İnançlar Ölçeği'nin tüm alt ölçek değerleri ile dışadönüklük arasında anlamlı pozitif bir korelasyon ortaya çıkmıştır. [Konuyla ilgili elde edilen istatistiksel değerler ise şöyledir: Dışsal/Ritüel – erkek, $r(83) = .30$, $p < .01$, kadın, $r(94) = .32$, $p < .01$; İçsel/Akıcı – erkek, $r(83) = .33$, $p < .01$, kadın, $r(94) = .36$, $p < .01$; Varoluşsal/Düşünceli – erkek, $r(83) = .39$, $p < .01$, kadın, $r(94) = .33$, $p < .01$; Alçak gönüllülük/Kişisel Yöneliş – erkek, $r(83) = .30$, $p < .01$, kadın, $r(94) = .29$, $p < .01$]. Öte yandan erkek ve kadınlar için Manevî Bağlılık ve İnançlar Ölçeği'nin hiçbir alt ölçek değerleri ile Düzeltilmiş Eysenck Kişilik Envanteri'nin kısaltılmış formunun nevroitiklik, dışadönüklük ve yalan alt ölçekleri arasında anlamlı bir korelasyon ortaya çıkmamıştır ($p > .05$).

c. Bulgular

Bu bulgular, Maltby ve Day (2001) tarafından maneviyâtle ilgili olarak Eysenck'in diğer kişilik boyutlarından daha çok dışadönüklükle ilgili elde edilen bulguları tekrarlamıştır. Eysenck'in kişilik boyutlarının söz konusu inançları desteklediği dikkate alındığında, burada sözü edilen bulgu, dindarlık ile maneviyât arasında bir ayırım olduğunu ortaya çıkarmıştır. Diğer bir ifadeyle, elde edilen bulgular kapsamında, Eysenck'in kişilik boyutlarından psikotikliğin dindarlığı, dışadönüklüğün de maneviyâtı desteklediği saptanmıştır. Burada, sosyal çekicilik/istenirliğin¹⁵ şu anki bulguların yorumunda herhangi bir etkisinin olmadığını belirtmek önemlidir. Yani, Düzeltilmiş Eysenck Kişilik Envanteri'nin kısaltılmış formunda (bir sosyal istenirlik ölçeğinin cevabı) olarak yer alan yalan alt ölçeği değerlerinin maneviyâtle ilişkili olmadığı görülmüştür.

Şu an bu çalışmadan elde edilen bulgular ile -benzer konudaki bir başka araştırmada- yine Maltby ve Day (2001) tarafından elde edilen bulgular arasındaki bir fark; erkekler arasında, alçak gönüllülük ve kişisel yönelişi yansıtan maneviyâtın, kişilik boyutlarından dışadönüklük ile anlamlı bir ilişkisi olduğudur. Ancak böyle bir ilişkiye önceki çalışmada işaret edilmemiştir.

Yorum ve Tartışma

Bundan sonraki süreçte konuyla ilgili yapılacak olan araştırmalar, bu iki çalışma bulguları arasında niçin ince farklılıklar olduğunu karşılaştırmalıdır. Bu bağlamda, bir öneri olarak, konuyla ilgili örneğin; bu iki çalışmada kullanılan birbirinden farklı örneklemelerin yansıttığı bulgular, ortaya çıkan bu ince

---

gerektirir. -1 ile +1 arasında değerler alır. Söz konusu bu değerlerden -1 değeri iki değişken arasındaki mükemmel negatif bir ilişkiyi, +1 ise mükemmel pozitif bir ilişkiyi gösterir. 0 değeri ise ilişkinin olmadığı anlamına gelir. (Köklü, a.g.e., s. 110-111).

¹⁵ Sosyal Çekicilik-İstenirlik / Social Desirability: Bireyin kendisini, toplum içerisinde sosyal açıdan istenir ve/veya arzu edilir olarak algılanmasını sağlayacak tutum ve davranışlar gösterme eğilimidir. Dolayısıyla birey, böyle yaparak genelde toplumda kabul gören ve kişiyi toplumsal anlamda arzu edilir kılan özelliklerini ön plana çıkarmayı hedefler. (Budak, Psikoloji Sözlüğü, s. 689).

farklılıklara neden olmuş olabilir. Böyle bir yaklaşıma rağmen şu anki çalışma; Eysenck'in diğer kişilik boyutlarına göre özellikle dışadönüklük boyutunun, manevî bağlılık ve inançlara daha fazla dayanak oluşturduğu önerisini desteklemektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- Eysenck, H. J. & Eysenck, M. W. (1985). *Personality and individual differences: A natural science approach*. New York: Plenum.
- Francis, L. J. (1993). Personality and religion among college students in the UK. *Personality and Individual Differences*, 14, 619-622.
- Francis, L. J. & Brown, L. B. & Philipchalk, R. (1992). The development of an abbreviated form of the Revised Eysenck Personality Questionnaire (EPQR-A): Its use among students in England, Canada, the USA and Australia. *Personality and Individual Differences*, 13, 442-449.
- Francis, L. J. & Wilcox, C. (1994). Personality, prayer and church attendance among 16-year-old to 18-year-old girls in England. *The Journal of Social Psychology*, 134, 243-246.
- Hatch, R. L. & Bury, M. A. & Naberhaus, D. S. & Hellmich, L. K. (1998). The Spiritual Involvement and Beliefs Scale: Development and testing of a new instrument. *The Journal of Family Practice*, 46, 476-486.
- Lewis, C. A. & Maltby, J. (1995). Religiosity and personality among US adults. *Personality and Individual Differences*, 18, 293-295.
- Lewis, C. A. & Maltby, J. (1996). Personality, prayer and church attendance in a sample of male college students in the USA. *Psychological Reports*, 78, 1-3.
- Maltby, J. (1997). Personality and correlates of religiosity among adults in the Republic of Ireland. *Psychological Reports*, 81, 827-831.
- Maltby, J. (1999a). Personality dimensions of religious orientation. *The Journal of Psychology*, 133, 631-639.
- Maltby, J. (1999b). Religious orientation and Eysenck's personality dimensions: The use of the Amended Religious Orientation Scale to examine the relationship between religiosity, psychoticism, neuroticism and extraversion. *Personality and Individual Differences*, 26, 79-84.
- Maltby, J. & Day, L. (2001). Spiritual involvement and belief: The relationship between spirituality and Eysenck's personality dimensions. *Personality and Individual Differences*, 30, 187-192.
- Maltby, J. & Talley, M. & Cooper, C. & Leslie, J. C. (1995). Personality effects in personal and public orientations toward religion. *Personality and Individual Differences*, 19, 157-163.
- Smith, D. L. (1996). Private prayer, public worship and personality among 11-to 15-year-old adolescents. *Personality and Individual Differences*, 21, 1063-1065.
- Thoresen, C. E. (1999). Spirituality and health: Is there a relationship? *Journal of Health Psychology*, 4, 291-300.
- Wulff, D. M. (1997). *Religion: Classic and contemporary (Vol. 2)*. London: Wiley.